

חג השבועות

חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה

ניצוצות מתורת הבית גנזי

שתי בחינות בתורה: חמדה גנוזה וכלי חמדה. דבור והכאה אל הסלע שנינו באבות (פרק ג', מי"ד):

חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו". מבואר שהתורה נקראת כלי חמדה, ועיין בתוס' יו"ט שביאר שהטעם הוא משום שבה נברא העולם, שנאמר בו "ויכל אלקים", ותרגומו וחמיד. אמנם הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ד פ"ה ופ"ו) כתב שיש שתי בחינות בתורה:

א. כלי חמדה כמו שמבואר באבות,

ב. חמדה גנוזה, וכמו ששנינו בשבת (דף פ"ח ע"ב) שטענו מלאכי השרת לפני מתן תורה: "חמדה גנוזה שגנוזה לך תתקע" דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?".

ומבאר כי משה רבנו ע"ה קיבל את הבחינה של תורה הנקראת חמדה גנוזה, ובה היה עוסק בסיני ולא נתנה לאחרים, ולישראל נתן את בחינת התורה הנקראת כלי חמדה. ועל זה נאמר בתחילת עשרת הדברות (שמות כ', א): "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר", כי "וידבר אלקים" הוא אל משה עצמו, זו הבחינה של חמדה גנוזה, "ולאמר" הוא על הבחינה של התורה שנקראת כלי חמדה, שזה ניתן לו לומר לישראל. ובזה מבאר הרמ"ע מפאנו את מה שנאמר באבות "משה קבל תורה מסיני", ולא נאמר "קבל את התורה", לרמז כי את התורה עצמה הנקרא חמדה גנוזה לא שייך בה קבלה אלא השגה שכלית, ואת זה משה לא הורשה למסור לאחרים, אבל את החלק של התורה שנקרא "כלי חמדה" הוא אשר שייך בה קבלה ומסירה לאחרים. ובזה מבאר מה שאמרו במשנה "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום", הם הצדיקים שזוכים לבחינה של חמדה גנוזה, ו"חביבין ישראל שניתנה להם כלי חמדה" הם אלו שהם במדרגה שאינם זוכים אלא לכלי חמדה. וכן מה שסיים שם שבה נברא העולם הוא על הבחינה של כלי חמדה, שבה קיום והעמדת העולם, אבל בריאת העולם הייתה על ידי החמדה עצמה שהיא כלי אומנותו של הקב"ה (ועיין בפירוש יד יהודה על דבריו). לפי זה התורה נקראת "כלי חמדה" לומר שהיא כלי לחלק האת תורה הנקראת חמדה גנוזה. ומתחלק איפוא התורה של מרע"ה, שהיא חמדה גנוזה שהיא בבחינת השגה, והתורה של כלל ישראל שהיא בבחינת קבלה.

כעין דבריו של הרמ"ע מצינו בספר פענח רזא (לחד מקדמאי),¹ שכתב בפרשת בהעלותך על הפסוק "בכל ביתי נאמן הוא", וזו לשונו:

לא שנאמן מלגנוב, דאטו כסף וזהב יש שם? אלא "נאמן רוח מכסה דבר" מלגלות לישראל דברים של מעלה, כיחזקאל וישעיהו וכיוצא שהגידו לרבים כל מה שראו למעלה. רק לאהרן הגיד בחשאי וסוד נעלם, ולישראל אמר דרך כלל והעלם, ראיתי מה שאין האוזן ראויה לשמוע, אלא תדעו כי "ה' אלקינו ה' אחד" ואין בלתו.

והרי מבואר שמרע"ה קבל את חלק התורה שאינו במסירה וקבלה, וכמו שנאמר "שאין האוזן ראויה לשמוע", ולישראל אמר רק בדרך כללות, שראה בזה כי "ה' אלקינו ה' אחד".

ויש לבאר את משמעות "חמדה" ו"כלי חמדה" לפי דברי הרמ"ע, מדוע חלק התורה של מרע"ה נקרא "חמדה" ואילו החלק של כלל ישראל נקרא בשם "כלי חמדה"? כמו כן יש לבאר שהרי משמע לפי דבריו שטענת מלאכי השרת הייתה על התורה שנקראת "חמדה גנוזה" ומדוע היא ניתנה לישראל, ואילו בתשובת מרע"ה ענה להם בענייני "לא תגנוב", ו"כבד את אביך ואת אמך", שהם חלק התורה שנמסר לישראל הנקרא כלי חמדה. והרי לכאורה לא טענו המלאכים על חלק זה, ומה תשובה השיב להם? ובלקוטי תורה פרשת האזינו מבואר שטענו על חלק הנסתר שבתורה וסודות התורה, וכן הוא במהרש"א ריש עבודה זרה, ואינו מבואר לפי זה מה שענה להם משה רבנו על חלק הנגלה שאינו שייך להם, והרי את זה המלאכים ידעו קודם ולא על זה הם טענו?

כדי לבאר כל זאת נקדים דברי התיקוני זוהר (תיקון כ"א דף מ"ד ע"א) וזו לשונו:

ויך משה את הסלע במטהו פעמיים ואם לאו דמחא בה לא הוי טרחין ישראל ותנאין ואמוראין באורייתא דבע"פ דאיהי סלע אלא אתמר בו ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו בלא טורח והי' מתקיים בהון ולא ילמדו עוד וכו' והוי נפיק מיא בלא קשיא ומחלוקת וספק ובגין דשכינתא דאתמר בה הלא כה דברי כאש נאם ה' הוי שריא בפומיהון דישראל דאיהי אורייתא דבע"פ דאיהי סלע ע"ל ס' דאינון שתין מסכתות עכ"ל.

תרגום:

"וַיַּךְ מֹשֶׁה אֶת הַסֵּלַע בְּמִטְהוֹ פְּעָמָיִם", שָׁאֵם לֹא שֶׁהִכָּה בּוֹ, לֹא הָיוּ טוֹרְחִים יִשְׂרָאֵל וְתַנְאִים וְאִמּוֹרָאִים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא סֵלַע, אֲלֵא נֶאֱמַר בּוֹ "וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע", וְנָתַן מִיָּמָיו בְּלֹא טוֹרַח, וַיְהִי מִתְקַיֵּם בָּהֶם "וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד" וְגוֹמֵר, וְהָיָה

¹ מחברו הוא רבי יצחק בן יהודה הלוי, אחד מבעלי התוספות הצרפתים לפני כ-750 שנה.

יוצא מים בלי קשׁיה ומחלקת ופסק, משום שבשכינה נאמר "הלא כה דברי פאש
נאם יהו"ה", הנה שורה בפיהם של ישראל, שהיא תורה שבעל פה, שהיא סלע,
ע"ל ס', שהם נששים מסכתות, שפך הוא סל"ע, ע"ל ס'.

ובספר "מגיד דבריו ליעקב" מבאר דבריו כי אילו דיבר מרע"ה אל הסלע לא הייתה
שכחה שולטת בתורה, אבל על ידי הכאה שלטה השכחה, ומכוח זה יש קושיות ודברים
שאינם ברורים יעויו"ש שמבאר טעמו של דבר. ונראה ביאור דברי התקוני זוהר, לפי מה
שהבאנו בשם הרמ"ע, כי מרע"ה זכה לתורה שהיא בבחינת השגה ונקראת חמדה
גנוזה, וישראל זכו לחלק התורה הנקראת כלי חמדה שהיא בקבלה. הנה חז"ל אמרו
שמרע"ה ראה באספקלריא המאירה, וכמו שאמר "זה הדבר אשר צוה ה'", ושאר
הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה, ולכן אמרו "כה אמר ה'", ועניינו כמו שמצינו
בדברי האריז"ל יסוד לכל השתלשלות העולמות שיש כלים ואורות, ותכלית הכלים
שעל ידי כך יוכלו התחתונים להשיג את האורות, שבלי הכלים המצמצמים אי אפשר
להיות כלל השגה בתורה. ועל זה נאמר "שמש ומגן ה' אלקים", כי שם הוי' הוא בבחינת
שמש אור אין סוף, ושם אלקים שהוא צמצום הוא בבחינת מגן שמצמצם האור, ועל ידי
זה יכולים להשיג אפס קצהו. והוא על דרך שמצינו בחז"ל להסביר דבר שקשה להבין
על ידי משל ומליצה, כך הכלים הם בחינת משל ומליצה לאור א"ס, וכל מה שנברא
בעולם העשייה הוא בבחינת כלים, שהוא משל ומליצה להשיג אפס קצהו באור א"ס.
ומבשרי אחזה אלוך, כמו כל ענייני היחודים העליונים דכר ונוקבא, שזה בגדר כלי
לבאר את ענייני האורות העליונים שאין בהם דמות ולא דמיון כלל.

והנה מרע"ה שנאמר בו "והאיש משה ענו מאד", שהגיע לבחינת ביטול אל אור א"ס,
לא היה צריך כלים בבחינת משל ומליצה אלא הוא היה בבחינת ראייה שכלית, כמו
שאמרו "רואה אני את דברי אדמו"ן, ולכן לא היה צריך כלים של משל ומליצה להשיג
על ידי כך את התורה כיוון שראה את התורה בשורשה באור א"ס, ולכן אמר "זה הדבר
אשר צוה ה'" היינו ראיית הדבר בעינים. וכל זה מרע"ה, שהיה מבחינת חכמה הנקראת
עינים, כמו שאמרה התורה על חכמי העדה "ונעלם מעיני העדה", אבל כל הנביאים לא
היו בבחינת ביטול כיוון ששורשם מבחינת בינה, כמ"ש "ומבינה נביאים", ולכן לא יכלו
להגיע לבחינה של ראייה אלא לבחינה של שמיעה והבנה, שזה דווקא על ידי משל
ומליצה שהם בחינת כלים לאור א"ס, שעל ידם יש השגה במקצת באור התורה, ולכן
נבואתם היתה "כה אמר ה'". וכן מרומז כי מרע"ה אמר "זה הדבר", והנביאים אמרו
"כה אמר" ולא "כה דבר", כי אמירה היא כבחינת נוקבא כמ"ש חז"ל "כה תאמר לבית
יעקב" אלו הנשים, היינו בחינת כלים. וכן כלל ישראל לא הגיעו אלא למדרגת נביאים
[חוץ משעת מתן תורה שכל העם רואים את הקולות].

השגת התורה בבחינת ראייה בשורשה באור א"ס על ידי בחינת חכמה שהוא ביטול

גמור

והנה בחינת התורה של מרע"ה נקראת השגה ואינה בת קבלה, כדברי הרמ"ע, וזאת משום שכל קבלה ומסירה היא על ידי אותיות וכלים, שנקראים בשם משל ומליצה. ולכן מרע"ה "בכל ביתי נאמן הוא, ולא הכניס את אור התורה של בחינת חמדה בכלים לכלל ישראל כמו ישעיהו ויחזקאל, אלא אמר להם שקבלתי דברים שאין האוזן יכולה לשמוע. וכידוע כי אוזן היא בחינת בינה והבנה, שהם אותיות וכלים, ואי אפשר להלביש זאת במשל ומליצה. אבל זה ראיתי כי "ה' אלקינו ה' אחד" ואין בלתו, ואור א"ס הוא ממלא את כל המציאות, ואין שום שכל בעולם חוץ מאור א"ס אורייתא קוב"ה וישראל חד. לכן נקראת תורה זו "חמדה גנוזה", שאי אפשר להגיע לידי מדרגה זו לראות את אור התורה בשורשה אלא על ידי ביטול גמור לאור א"ס, שזה נובע מכוח החמדה וההשתוקקות שיש לנצל להדבק בשורשו ובמאצילו, כמ"ש בתהלים בתפלות דוד המלך "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי צמאה נפשי לא-ל קל חי, נכספה וגם כלתה נפשי" וכו', שרק על ידי תשוקה עזה וחמדת לב מגיעים לבחינה זו של ביטול לשורש, ואז משיגים את התורה בבחינת השגה שנעשה האדם בעצמו חלק התורה, אורייתא קוב"ה וישראל חד. ועל בחינה זו טענו המלאכים שראו כי נמסר למרע"ה חמדה גנוזה, ואמרו: אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? ואף שהבינו את מדרגת מרע"ה אבל חשבו כי זה ינתן גם לכלל ישראל, לכן טענו על בחינה זו שלא יתכן למסור לבשר ודם חמדה גנוזה. ומרע"ה ענה להם כמבואר ברמ"ע כי רק הוא מקבל את החמדה גנוזה עצמה, וכן מי שיזכה על ידי בחינת ביטול מלהיות נקרא בשר ודם, אבל לכלל ישראל ניתן את הכלי חמדה בבחינת משל ומליצה. וזה מתחלק כדברי הרמ"ע כי "וידבר אלקים" אל משה עצמו הוא בחינת החמדה עצמה, ואילו "לאמר" הוא מה ששייך קבלה ומסירה שיש בזה כלים ונקראת כלי חמדה, ועל זה הודו המלאכים ואמרו "מה אדיר שמך בכל הארץ".

וזה ביאור דברי התקוני זוהר, כי נאמר למרע"ה "ודברתם אל הסלע ונתן מימיו", כי דיבור הוא בבחינת החמדה עצמה, והיינו שיעלה את כלל ישראל למדרגה שלו להיות בבחינת ביטול גמור כמו סלע שלית ליה מגרמיה כלום, ולא כמו בחורב שנקרא צור שעדיין לא יכלו ישראל להגיע לבחינה של ביטול גמור. לכן הייתה בחורב הכאה שעניינה כלים, כמו שמבואר בעץ חיים כי כלים נעשו על ידי הכאה והוא בחינת כלי חמדה [וכן הכאה מלשון כה שהוא אספקלריא שאינה מאירה], אבל עכשיו שהתעלה מרע"ה לפני מותו למדרגות עליונות ביותר היה הרצון העליון שיעלה את כלל ישראל עמו לבחינת ביטול גמור "ודברתם אל הסלע", ואז יגיעו כלל ישראל לחלק התורה

הנקרא חמדה גנוזה, ואז לא תשלוט בהם שכחה ולא יהיו שום קושיא וספק. כי כל אלו נובעים מכך שקבלת התורה היא בבחינת כלי חמדה על ידי משל ומליצה בדרך הבנה, שלפעמים אין כלים איך להלביש את כלי החמדה שהיא התורה בבחינת משל ומליצה בתוך כלים, שעל ידי זה ישיגו אפס מה באורו יתברך. ובזה נברא העולם, כי כל חיות העולם הוא על ידי המשכת אור התורה בדרך "שמש ומגן", כי בלי הצמצום של כלי חמדה אין העולם יכול להתקיים, כמאמרם "הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ורשעים נדונים בה". וזה ביאור דברי חז"ל על הפסוק "בראשית" – "בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית", ומה עניין וחשיבות לישראל בלי תורה? אלא הכוונה היא בשביל התורה שהיא במדרגת השגה בלי כלים, ובשביל ישראל שעדיין לא הגיעו למדרגה זו אבל מקבלים את התורה בבחינת כלי חמדה.

מתבאר איפוא כי לפי מדריגת ההכנעה והביטול כך הוא יכול לזכות לאור התורה בבחינת השגה שהיא חמדה גנוזה. בזה מתבאר מחלוקת קורח ועדתו על משה ואהרן, שהביאו ראיות לדבריהם כי מרע"ה בודה דברים מלבו בזה שמחייב טלית שכולה תכלת בציצת וכן בית מלא ספרים במזוזה. כי הם קבלו את התורה מבחינת כלי חמדה, שהם אותיות וכלים, ושורש תורה זו הוא בבינה שהיא הבנה, ולכן באו בדרך הבנה: טלית שכולה תכלת ודאי פטורה, וכן בית מלא ספרים. אבל מרע"ה שראה את שורש התורה בבחינת אור א"ס, שזה לעילא מבחינת הבנה, אמר כי גם טלית כזו חייבת, ולא כל מה שיכולים לומר ק"ו דורשים מעצמם, שהרי גם ק"ו הוא אחד משלש עשרה מדות ולא ניתן לכל אחד לדרוש מעצמו, והם כפרו במרע"ה ותורתו. וכל זה היה מחמת בחינת הגדלות, שלא רצו להתבטל להיות בבחינת לית ליה מגרמיה כלום, ולכן לא השיגו שיש אור התורה לעילא מבחינת הבנה. לכן תשובתם היתה בזה שאומרים "משה אמת ותורתו אמת", היינו חלק התורה שלו שהיא בבחינת ראייה והשגה והם בדאים, וכל העונש הקשה שיש להם בגיהנום כמבואר בגמרא ב"ב הוא שיגיעו לבחינת הביטול הגמור ומה שהיו יכולים לעשות בחייהם על ידי הכנעה וביטול צריכים לתקן בגיהנום על ידי יסורים. לכן כל שלושים יום מתחדש העונש, וכמ"ש רש"י בכל ראש חודש כמו הירח שמגיע אז לבחינת אין ואפס וחוזר להתחדש ומתמעט, וכל חודש נתקנת בחינה אחרת שמגיעה לידי ביטול, עד שיגיעו לתיקון השלם, וכדברי האריז"ל כי בסופי תיבות של פסוק "צדיק כתמר יפרח" מרומז השם קרח, להורות כי בסופו של דבר יגיע לתיקונו.